

Maraton v Bekkersdal

Herman Charles Bosman

Maraton v Bekkersdal

At Naude, který měl doma bezdrátové rádio, vešel do *voorkamer* na poště u Jurieho Steyna, kde jsme my ostatní seděli a čekali na vládní náklad'ák, a pověděl nám, co je nového. V Evropě prý teď mají úplnou novinku: mládež tam chodí na nonstop tancovačky. Říká se tomu taneční maraton, povídá At Naude, a ti mladí lidé se snaží zlomit rekord v tom, kdo z nich se při tanci udrží nejdéle na nohou.

Chvilí jsme Ata poslouchali, když v tom jsme si vzpomněli na jeden takový maraton, který se konal ve vesničce jménem Bekkersdal, což je od nás co by kamenem dohodil. Navíc se vlastně řada z nás, kteří jsme teď seděli na poště u Jurieho Steyna, oné události zúčastnilo, a to aniž bychom věděli, že lámeme rekordy anebo že za to dostaneme nějakou cenu.

Začali jsme tu záležitost probírat velmi podrobně a ze všech stran, a mluvili jsme o ní ještě i ve chvíli, kdy dorazil vládní náklad'ák. Všichni jsme se shodli na tom, že šlo v mnoha ohledech o neobyčejnou událost. A říkali jsme si také, že bychom si tenkrát sotva vedli tak dobře, kdyby nebylo Billyho Robertseho.

Abyste rozuměli, Billy Robertse byl v Bekkersdal naším varhaníkem. Kdysi sloužil jako námořník a do Transvaalu přišel pěšky několik let předtím, než se odehrál tenhle příběh. Svůj majetek si nesl na holi přehozené přes rameno, svázaný v červeném kapesníku. Billy Robertse takto cestoval ze zdravotních důvodů. Trpěl jakýmsi politováníhodným neduhem, kvůli němuž musel pravidelně cosi pít z černé láhve, kterou měl vždy pohotově v kapse kabátu.

Billy Robertse míval pro případ náhlého záchvatu onu láhev vedle sebe dokonce i na varhanním kůru. A když měl hymnus, který predikant vybral, příliš mnoho veršů, mohli jste se vsadit, že zhruba v polovině Billy Robertse přiloží láhev ke rtům a nakloní se stranou a přihne si. A taky že ve druhé části hymnu přidá několik kudrlinek navíc.

Když se Billy Robertse poprvé ucházel o místo varhaníka v bekkersdalském kostele, řekl shromáždění diákonů, že se naučil hrát na varhany v jedné katedrále na severu Evropy. Několik diákonů se tehdy rozhodlo, že jeho přijetí nemohou podpořit. Prohlásili, že ta katedrála, jak ji Billy Robertse vylíčil – s kupolí vysokou tři sta stop a mramorovými apoštolý –, vypadá příliš papeženecky. Na příštím společném shromáždění diákonů a starších se však Billy Robertse naštěstí zmínil o tom, že hrál také na klavír v jedné tančírně v Jižní Americe, kterou vedl jeden presbyterián. Požádal shromáždění, aby omluvilo jeho politováníhodnou minulost, a dodal, že měl těžký život a že každý přece může udělat chybu. Papeženeckou atmosféru katedrály prý stejně nikdy moc nemiloval a šťastnější byl v tančírně.

Nakonec Billy Robertse místo dostal. Dominee Welthagen však několik následujících nedělí ve svých kázáních ostře pranýřoval zlo, které představují tančírny. Vylíčil ta dějiště

odporných hříchů tak plamennými slovy, že ne jeden mladík za Billym Robertsem tajně zašel s tím, že by se u něj chtěl učit hrát na klavír.

Billy Robertse byl však dobrý muzikant a svou práci dělal s ohromným nasazením. Prohlásil, že když sedí na varhanické stoličce za kazatelnu, prsty přejíždí po klávesách, tahá rejstříky a nohama sešlapuje pedály, které vysílají hluboké basové tóny do píšťal – v tu chvíli má prý pocit, že by dokázal hrát celý den. Myslím ale, že ho ani ve snu nenapadlo, že ho v tomto ohledu život jednoho dne podrobí zkoušce.

Všechno se to seběhlo proto, že Dominee Welthagen jednoho nedělního rána upadl na kazatelnu do transu. A nikomu z nás přitom nedošlo, že je v transu. Podivně a náhle ho přemohla jakási nemoc.

Při každé bohoslužbě predikant nejprve přečetl úryvek z Bible, a pak se s rukou položenou na zábradlí kazatelny předklonil a oznámil číslo žalmu, kterou jsme měli zpívat. Celá léta sloužil obřad naprosto stejným způsobem. Ohlásil například: „A teď si zazpíváme Žalm 82, verše jedna až čtyři.“ Pak nechal hlavu klesnout na hrud' a zůstal nehybně stát, jakoby v modlitbě, dokud nedozněly poslední tóny žalmu.

Onoho rána oznámil Dominee Welthagen číslo žalmu, aniž ovšem uvedl čísla veršů, opět pevně sevřel zábradlí kazatelny a nechal hlavu klesnout na prsa. Nenapadlo nás, že se ponořil do zvláštního transu, při němž jeho tělo zůstalo vzpřímeně stát, kdežto v myslí se mu zatmělo. To jsme se dozvěděli až později.

Zatímco varhany hrály úvodní akordy, začali jsme si uvědomovat, že nám Dominee Welthagen neřekl, kolik veršů máme zazpívat. Říkali jsme si však, že si svou chybu během několika minut jistě uvědomí.

Jeden či dva mladší členové sboru se přesto tiše zachichotali, když otevřeli své zpěvníky. Dominee Welthagen totiž poručil zpívat Žalm 119. A každý ví, že Žalm 119 má 176 veršů.

Na tuhle bohoslužbu Bekkersdálší nikdy nezapomenou.

Zazpívali jsme první verš a pak druhý a třetí. Když jsme se dostali zhruba k šestému verši a kněz nám stále ještě nedal znamení, že dál už zpívat nemáme, usoudili jsme, že chce, abychom zazpívali prvních osm veršů. Otevřete-li si totiž zpěvník, uvidíte, že Žalm 119 je rozdělen do osmiverší, z nichž každé končí slovem *Pause*.

Poslední noty osmého verše jsme zakončili mnohem větším množstvím kudrlinek než obvykle, neboť jsme byli pevně přesvědčeni, že Dominee Welthagen každou chvíli zvedne hlavu a naznačí nám, že můžeme zazpívat „Amen“.

Skutečná panika zachvátila sbor ve chvíli, kdy varhany začaly velmi pomalu a slavnostně hrát doprovod pro devátý verš. Ale samozřejmě jsme nedali najevo, co se nám honí hlavou. Na to jsme chovali Dominee Welthagen v příliš velké úctě.

Přesto bych raději pomlčel o tom, jak jsme se cítili, když za každým veršem následoval další verš a pauza střídala pauzu a Dominee Welthagen pořád ne a ne naznačit, že jsme už zpívali dost dlouho, nebo dát najevo, že na tom, co po nás žádá, je cokoli neobvyklého.

Jakmile se členové kostelní rady vzpamatovali z prvotního překvapení, zachovali se naprosto příkladně. Starší a diákoní začali po špičkách procházet uličkami mezi lavicemi a šeptem uklidňovat ty mužské i ženské členy sboru, kteří jevíli známky počínající paniky.

V jednu chvíli to vypadalo, že budeme mít potíže s varhaníkem. To když Billy Robertse na začátku třicátého čtvrtého verše zvedl svou černou láhev a mlčky dal starším znamení, že mu došla medicína. Na konci třicátého pátého verše a pak i na konci verše třicátého šestého už dával znamení o něco hlasitěji. Tehdy se starší Landsman vykradl po špičkách z kostela a zaběhl do sakristie, kde bylo uskladněno mešní víno. Když se vrátil do kostela, měl pod kabátem napůl schovanou vysokou černou láhev, a stále na špičkách ji zanesl na varhanický kůr.

U šedesátého prvního verše málem došlo ke katastrofě. Tehdy totiž přišla zpráva zezadu od varhan, že Koster Claassen a pomocný kostelník, jejichž úkolem bylo točit klikou, která vhání vzduch do varhan, jsou už na pokraji vyčerpání. Na řadě byl tedy diákon Cronje, aby se po špičkách vykradl z kostela. Cronje pracoval jako vrchní dozorce v místním žaláři. Když se vrátil, měl s sebou tři urostlé domorodé trestance v pruhovaných blúzách, kteří také po špičkách proběhli kostelem. Dorazili právě v čas, aby od Kostera Claassena a pomocného kostelníka stihli převzít kliku.

U devadesátého osmého verše začal varhaník znovu dávat znamení, že mu došla medicína. Starší Landsman musel znovu běžet do sakristie. Tentokrát ho doprovázeli ještě je-

den starší a jeden diákon a zůstali tam poněkud déle, než když šel předtím starší Landsman sám. Když se vraceli, vrazil diákon do stolku na zpěvníky v zadní části kostela. Stalo se tak nejspíš proto, že to byl tlustý a brunátný člověk a nebyl zvyklý chodit po špičkách.

U sto dvacátého čtvrtého verše dal varhaník opět znamení a titíž členové kostelní rady vypochoovali z kostela směrem k sakristii, tentokrát s diákonom v čele. Někdy v té době přišel k hlavnímu portálu kostela pastor Církve apoštolské víry celého evangelia, proti němuž Dominee Welthagen v minulosti soptil skoro stejně jako proti papeži, aby zjistil, co se děje. Bydlel nedaleko našeho kostela, a když odtamtud slyšel asi osm hodin hrát pořád stejnou melodii, byl z toho jelen. Pak uviděl, že jsou otevřené dveře do sakristie a že z nich po špičkách vycházejí dva starší a jeden diákon – očividně zapomněli, že už nejsou v kostele. Když pastor zpozoroval, že jeden ze starších schovává pod kabátem černou láhev, pochopil, oč jde, a vydal se domů, potřásaje hlavou.

U sto padesátého druhého verše dal varhaník znovu znamení. Tentokrát šli starší Landsman spolu s tím druhým starším ven sami. Diákon zůstal sedět v lavici pro diákonky, zjevně hluboce zamyšlen. Varhaník dal znovu znamení, tentokrát už naposledy, u sto šedesátého devátého verše. Dovedete si tedy představit, kolikrát celkem oba starší navštívili sakristii.

Pak jsme dospěli k poslednímu verši a poslednímu řádku posledního verše. Ted' už muselo přijít „Amen.“ Nic je nemohlo zadržet. Nedokážu ani vylíčit, v jakém stavu se sbor nacházel. Tou dobou už tři domorodí trestanci s krvavými jizvami od biče na zádech hrozili kगतlasky vzpourou. „Áá-m-é-n,“ ozvalo se. Znělo to jako sotva dvacet zpěvem ochraptělých hrdel.

Varhany utichly.

A snad právě to nenadálé ticho nakonec probudilo Dominee Welthagen z jeho dlouhého transu. Zvedl hlavu a pomalu se rozhlédl. Jeho pohled putoval po tvářích přítomných, a když se pak zadíval směrem k oknům, všiml si, že je noc. Hned nám bylo jasné, co se mu honí hlavou. Myslel si, že právě vystoupil na kazatelnu a že začíná večerní bohoslužba. Pochopili jsme, že celou tu dobu, co jsme zpívali, byl predikant v bezvědomí.

Dominee Welthagen opět pevně sevřel zábradlí kazatelny. Hlava mu zase začala klesat na prsa. Než však znovu upadl do transu, ohlásil píseň pro večerní bohoslužbu.

„Zapíváme si Žalm 119,“ oznámil Dominee Welthagen.

Tchyně

„Tedy ted' tu zrovna není,“ povídá Jurie Steyn. „Myslím jako v domě. Naposledy jsem ji viděl asi před půlhodinou, měla na hlavě klobouk.“

Chris Welman pravil, že s Juriem Steynem soucítí, protože návštěva tchyně je nejspíš to nejstarší trápení na světě.

A on si přitom vždycky myslel, že v jeho případě to bude jiné. Proto ho také dřív rozčilovalo, když jiní muži mluvili o tom, v jaká muka se jim život změnil ve chvíli, kdy otevřeli horní část domovních dveří a spatřili malou stařenku s kufry.

„...která vypadala, jako by neuměla do pěti napočítat,“ poznamenal Jurie Steyn.

Když se oženil, myslel si, že ženáči, kteří takhle mluví, k tomu nemají ten správný přístup, pokračoval Chris Welman. Říkal si, že takový mužský musí mít moc špatné srdce, když v něm nenajde trochu místa pro křehkou drobnou stařenku, která stojí u domovních dveří s –

„Nijak zvlášť křehká a drobná teda taky není,“ přerušil ho Jurie Steyn. „Vlasy má pevně svázané do drdolu. A ještě než položila nohu na první schod, už větřila, jestli neucítí nějaký alkohol.“

A stejně tak si dřív myslel, pokračoval Chris Welman, že když pro nic jiného, tak aspoň kvůli svojí ženě by se měl chlap dokázat přimět k tomu, aby byl na tchyni milý, ať už si o ní ve skrytu duše myslí cokoli.

Tedy pokud jako chlap za něco stojí, říkal si vždycky Chris Welman. Nikdy mu taky nepřípadaly zábavné vtípy o tchyních. Když dřív nějaký mužský vyprávěl rádoby veselou historku o tchyni, on vždycky jen soucitně vrtěl hlavou.

„A když se jsem se jí snažil pomoci se zavazadly, tak povídá: ‚Neměj strach, v tom kuf-ru není nic, co by se mohlo rozbít,‘“ vyprávěl Jurie Steyn. „A když jsem zakopl o židli, tvářila se, jako bych byl opilý, a přitom jsem byl ve skutečnosti jenom nervózní.“

Svůj názor však značně přehodnotil poté, pokračoval Chris Welman, co k nim jeho vlastní tchyně přijela na poněkud delší návštěvu.

„Ted' když o tom přemýšlím,“ poznamenal Chris Welman, „tak u nás vlastně nebyla zas tak dlouho. Nejspíš mi to tak jenom připadalo. A když pak nastal okamžik, kdy měla zase odjet, na poslední chvíli odjezd odložila. Musím ovšem ještě jednou poctivě přiznat, že si návštěvu neprodloužila o kdovíjak dlouho. A vlastně to ani nebyla její vina, že to tak dopadlo. Ale lidé, kteří mě dobře znali a se kterými jsem se v té době nevidal, mi pak říkali, jak jsem od našeho posledního setkání zestárl.“

Důvodem, proč u nás moje tchyně zůstala déle, bylo v každém případě to, že vládní nákladník, kterým měla jet zpátky, měl poruchu. Řidiči a jeho pomocníkovi trvalo skoro dvě hodiny, než dali motor zase do pořádku. A právě o ty dvě hodiny moje tchyně protáhla svoji návštěvu. Jak říkám, ani v nejmenším netvrdím, že to byla její vina. I když na druhou stranu si tím nejsem tak úplně jistý. Když si totiž vzpomenu, co pak provedla –“

I tak mu ale ani dnes nepřipadá na vtipech o tchyních nic zábavného, dodal Chris Welman. Vyzozoroval totiž, že takové vtipy vždycky vypravuje nějaký obhroublý a necitlivý člověk. Přál by mu, aby ho taky přijela navštívit tchyně – klidně jenom jednou, prohlásil Chris Welman –, a ten člověk by se pak už vtipům o tchyních nikdy nesmál. Vlastně dost pochybuje, že by se ten člověk ještě někdy v životě zasmál vůbec něčemu, dodal.

„Ze všeho nejhorší je to, jak pořád všechno srovnává,“ sdělil nám Jurie Steyn. „Možná ani ne tak slovy, jako spíš různými narážkami a podobně. Třeba jak její druhá dcera, která je vdaná za pokladního, může topit v kuchyňských kamnech uhlím a nemusí chodit ven s krabicí od Priceových svíček a sbírat kravská lejna –“

„Kdepak, dneska už těžko,“ podotkl At Naude. „Ne při tom nedostatku uhlí, co o něm pořád píšou v novinách. Dneska by byla ráda, kdyby mohla zatopit zrovna takovou krabicí na svíčky, to vám řeknu.“

„Nebo jak mě pořád srovnává se svým mladším synem Jebediášem, který je ted' diákonem v kostele,“ pokračoval Jurie Steyn. „Já teda nevím nic o tom, jaký je Jebediáš dnes. Já ho znal předtím, než se stal diákonem, a to bylo na zlatých nalezištích. A naleziště, to není zrovna místo pro diákona, zvláště tenkrát. Jedno ovšem musím Jebediášovi přiznat: ani je-dinkrát na sobě nedal znát, jak těžko si na ten nemravný život kolem zvyká nebo jak ho to tam všechno děsí. Nedovedete si představit, jak strašně trpěl tím, že musí žít na tom hříšné místě – chci říct, jak moc se mu tam zalíbilo.“

Podle mě by tam Jebediáš byl možná ještě dneska, seděl by v hospodě u výčepu a ze všech sil se snažil zavírat oči před těmi hanebnostmi kolem, kdyby za ním nakonec nepřišel výbor zlatokopů a z nalezišť ho nevyhnal. Ani nevím proč, ale když mu to přišli oznámit, lili na něho při tom asfalt a sypali peří z polštáře, co si s sebou přinesli.“ A to byl prosím tentýž Jebediáš, pravil Jurie Steyn, kterého mu dnes jeho tchyně dává za příklad. Možná, že to nedělá pokaždé tak obšírně, připustil Jurie Steyn, ale rozhodně mu to všemožně naznačuje.

„A když se třeba jen docela nenápadně pokusím nadhodit, že se to s tím jejím Jebediášem má malinko jinak, přičemž to nejhorší si ještě nechávám pro sebe, tak jenom sedí a usmívá se. Dělá, jako by mě litovala, protože si myslí, že na Jebediáše žárlím. Podle všeho se z toho polštáře sypalo hlavně peří pyžmovky velké.“

Něco velice podobného, navázal Chris Welman, vedlo také u něj k tomu, že tak zásadně změnil názor.

„Mně by možná ani tak nevadilo, kdyby mi moje tchyně, když u nás tenkrát byla, dávala za příklad svého synáčka,“ povídá Chris Welman. „To bych asi vydržel. Chodil jsem s jejím synem do školy a on ode mě v hodině vždycky opisoval pravopis. A já na to byl velice pyšný, že ode mě opisuje, protože až do té doby jsem si myslel, že mi jde pravopis nejhůř z celé školy.“

Později však učitel přede všemi prohlásil, že ten druhý žák (o němž tenkrát nikdo nevě-děl, že se jednou stane Chrisovým švagrem) je v pravopisu nejhorší ze všech, které kdy učil.

„A nikdo přitom netušil,“ pokračoval Chris Welman, „že je tak špatný proto, že celou dobu opisoval ode mě. Takže jistě chápete, že ať si jeho matka říkala, co chtěla, nemohl jsem proti němu nic mít. Jenže ona pořád mluvila o svém nebožtíku manželovi. O něm a –“

„– o pití,“ dokončil Jurie Steyn.

„Jenom proto, že jsem si občas na zlepšení nálady přihnul trochu *mampoeru*,“ pokračoval Chris Welman, „se chovala, jako bych byl nějaký ubohý, ztracený opilec, který pravidelně tluče svoji ženu. Nakonec jsem se tak začal vidět i já sám–“

Gysbert van Tonder ho v té chvíli přerušil poznámkou, že podle jeho mínění mohla návštěva tchyně Chrisi Welmanovi velice prospět. Je vidět, že se ta stará dáma vyzná, soudil Gysbert van Tonder, když dokázala tak rychle poznat, v čem tkví Chrisův největší problém. I když je pravda, že by musela být hodně nevášnivá, kdyby to nezjistila, hned jak vešla do dveří. A místo aby jí za to Chris Welman poděkoval, mluví o ní s takovým nevděkem.

Gysbert van Tonder se nechal slyšet, že jenom doufá, že se Chris nezapomněl natolik, aby ztloukl i ji. Ale stejně teď už úplně chápe, pokračoval, proč návštěva té milé staré paní Chrise Welmana tak rozrušila, vidí totiž, že ta dáma měla jen ty nejlepší úmysly. Nemůže přece za to, že je Chris Welman takový, jaký je.

„Kdyby sis vzal její výtky k srdci,“ pravil Gysbert van Tonder, „byl bys dneska jiný člověk. Takhle ses jenom utvrdil ve svých hrozných zlozvycích a pro matku své vlastní ženy nenajdeš vlídného slova. A Jurie Steyn jakbysmet.“

Než stihl někdo z oslovených přijít na vhodnou odpověď, podotkl At Naude, že dnes odpoledne viděl tchyni Jurieho Steyna. Procházela se po *veldu*. A pěkně zčerstva, dodal.

„Však už jsem vám říkal, že jsem viděl, jak si nasazuje klobouk a jde ven,“ odtušil Jurie Steyn. Dodal však, že si nechce dělat plané naděje, jelikož si s sebou nevezla kufry.

„No a k tomu jejímu nebožtíku manželovi,“ vrátil se Chris Welman ke své tchyni. „Stála takhle jednou před naším domem a povídá, že v tomhle byl její nebožtík manžel jinačí. Ten že by nikdy nenechal fasádu tak zchátrat, povídá. Dokonce ani když ho trápilo revma tak, že několik dní v kuse nevstal z postele. Abyste rozuměli, tenkrát se tomu říkalo revma. Proto jsem nakonec vytáhl staré štafle a kýbl vápna a pustil se do té fasády.“

Pak se samozřejmě musela objevit tchyně a povídá, že její nebožtík manžel by nikdy nenahazoval vápno tak ledabyle, ale dělal by to hezky pravidelnými pohyby a nezaneřádl by si tolik obličej, násadu štětky a šaty.

A když se mi potom roztrhl řetěz na štaflích, protože byl už starý, tak se mě ani nezeptala, jestli jsem si při pádu neublížil nebo jestli mi nemá pomoci dostat nohu z kbelíku s vápnem. Řekla jenom, že její nebožtík manžel by nikdy nelezl na štafle opilý a pak se ji odtamtud nesnažil zabít.“

A Gysbert van Tonder se zeptal, no co jiného ale Chris Welman čekal? Když lezl na štafle s kbelíkem vápna a k tomu plný *mampoeru*, bylo jasné, že to může skončit jedine mrzutostí.

„Vždyť jsem už říkal, že za to mohl ten řetěz,“ odvětil Chris Welman nevrle. „A navíc jsem se za celou tu dobu, co u nás byla tchyně na návštěvě, doma ani jedenkrát nenapil. Než přijela, odstěhoval jsem destilérku z přístřešku na povozy a schoval jsem ji ve staré boudě na brambory dole ve strži, kterou už nepoužívám, protože je to z ruky. Až tam jsem musel chodit, když jsem se potřeboval napít – no považte, takovou dálku.“

Gysbert van Tonder znechuceně zamlaskal, čímž chtěl dát najevo své pohoršení nad tím, že může někdo takhle hluboko klesnout. Skoro to vypadalo, jako by tím diákonem v kostele byl on, a ne švagr Jurieho Steyna.

„Nikdy nezapomenu,“ pokračoval Chris Welman, „jak za mnou to odpoledne přiběhl můj pasák ‘Mbulu a řekl mi, že za ním ve *veldu* přišla ta stará *miesies* a přikázala mu, aby utíkal do Nietverdiendu pro policii. Ale ‘Mbulu samo sebou pro policii neběžel. Věděl, co dělat, a šel raději pro mě. Pospíchal jsem za ním a on mě zavedl rovnou k té nepoužívané boudě na brambory, před kterou stála moje tchyně. ‘To je strašné,‘ prohlásila, když jsem k ní došel. ‘Jenom doufám, že policie dorazí včas. Víš, co je uvnitř tady té chatrče? Ale ne, to bys nikdy neuhádl. Je tam destilační přístroj. To znamená, že Bečuánci na tvójí farmě si tady tajně vyrábějí pálenku. Když si stoupeš sem a podíváš se touhle škvírou ve dveřích, uvidíš, že je to destilérka.’“

Samozřejmě jsem předstíral, že se dívám, a povídám, že jo, že je to skutečně tak a že je strašné, když si člověk pomyslí, jak si ti Bečuánci dělají, co chtějí. Ujistil jsem ji, že si o tom s nimi důrazně promluví, teď když už vím, jaké nízké a nezákonné věci tu prová-

dějí a vůbec. Ale v žádném případě do toho samozřejmě nesmíme tahat policii, dodal jsem. Nechceme přece na farmě žádné mrzutosti. Jenže si nedovedete představit, jakou mi dalo práci jí tu policii vymluvit, jelikož si spočítala, že seržant z Nietverdiendu sem dorazí ani ne za hodinu.

Nakonec jsem ji musel doslova prosit, aby dala těm hanebným Bečuáncům ještě šanci: i když podle ní bylo to, že vyrábějí načerno *mampoer*, horší, než kdyby byli pořád ještě kanibalové. Nakonec se nechala přesvědčit. Ale až poté, co jsem ji uklidnil tím, že jsem rozbil všechny nádoby, co jich tam bylo, takže z destilérky zůstalo jen pár metrů zkroucených mosazných trubek, které už by nikdo nikdy nedal dohromady.“

Chris Welman si povzdychl. „Když si jenom člověk pomyslí, že to byla jedna z nejlepších destilírek v celém Groot Marico.“

Zdálo se, že Jurie Steyn je nějak podivně nespůj.

„Kam že jsi to říkal, že šla,“ zeptal se Ata Naudeho, „když jsi ji viděl procházet se po *veldu* s kloboukem na hlavě? Myslím, jako kterým šla směrem? Mluv, člověče, rychle.“

At Naude mu to vylíčil, jak nejlépe dovedl.

„Ach Bože!“ vykřikl Jurie Steyn, „Bože můj.“

Slábnoucí zrak

Novinová fotografie, kterou dal At Naude mezi námi kolovat, nás nijak zvlášť nepobavila. Nebylo to koneckonců poprvé, co jsme slyšeli o pediském náčelníkovi, který takhle vyřešil své problémy s automobilem.

A jak poznamenal Chris Welman, o automobilech a o tom, co se s nimi přihodilo, se toho už napovídalo tolik, že taková fotografie už dnes nikoho nerozesměje.

„Dokonce ani na gaberonském konci Dwarsberge, kde začíná poušť,“ pokračoval Chris Welman a v jeho hlase bylo zřetelně slyšet opovržení nad tím, že vůbec může existovat tak prostoduchý kraj, „dokonce ani tam jim už nepřijde vtipné, když nějaký chlápek přiveze do opravy auto a oni po dvou dnech zjistí, že nejede proto, poněvadž mu došel benzín.“

„Nebo proto, že z něho nějakí horníci, kteří tamtudy projížděli na zpáteční cestě do Rhodesie, ukradli motor,“ doplnil ho Gysbert van Tonder, „a mechanikům trvalo dva dny, než zjistili, že v tom autě vůbec žádný motor není.“

Celkem vzato se nám skutečně zdálo, že musíme dát za pravdu Chrisu Welmanovi. Vtipy o automobilech byly dost ohrané. Proto jsme příliš nechápali, proč se At Naude namáhal vystříhnout tu fotografii z novin a dát ji mezi námi ve *voorkamer* na poště u Jurieho Steyna kolovat. Všichni jsme totiž takové věci dobře znali. At Naude však trval na tom, že nám uniká skutečný důvod, proč s sebou ten výstřížek přinesl. Prohlédli jsme si ten obrázek pozorně? zeptal se.

„Ale o tom jsme přece teď mluvili,“ poznamenal Jurie Steyn, k němuž se fotografie právě dostala. „Všichni jsme slyšeli o případu, kdy jiný pediský náčelník udělal už dřív zrovinka totéž. A mně nepřípadá, že by to bylo kdovíjak vtipné. Dovedu si docela dobře představit, že když má člověk s autem fůru starostí, tak ho nakonec napadne, že nejjednodušší řešení bude vyndat motor, protože je to stejně jenom spousta zbytečné váhy, a místo toho do auta zapřáhnout pár pěkných dlouhorohých volů. Na tom dneska už není nic neobvyklého. A dokonce bych řekl, že je to i rozumné.“

I když snad na té fotografii opravdu nebylo nic moc neobvyklého, rozhodně nebylo běžné, aby Jurie Steyn uznal, že by si nějaký pediský náčelník mohl počínat rozumně. Při zkoumání výstřížku teď přišla řada na učitele.

„Ono nejde ani tak o to, že je to starý vtip, i když i to je samozřejmě pravda,“ povídá mladý Vermaak. „Ale je to taky stará fotografie. Vezměte si třeba kabát toho bělocha, který sedí v autě vedle pediského náčelníka. Kabáty s takhle úzkými klopami se nevyrábějí už léta. A podívejte se, jak rovně ten běloch sedí. Je nejspíš hodně pyšný na to, že jede v autě. Nebo možná na to, že ho fotografují. Nebo že má vedle sebe pediského náčelníka.“

A to auto, panečku, takhle starý model jsem jaktěživ neviděl! Anebo ten reflektor, co vyčuhuje za uchem tady tomu volovi – přesně takovou svítilnou jsme si vždycky svítili, když jsme jako kluci chodívali do stáje. Jediná věc na téhle fotografii, která vypadá moderně, je tažný řetěz přivázaný k nárazníku. A co se týče kníru toho bělocha – tak to je starý model T, abyste věděli.“

Učitel prohlásil, že mu ta fotografie vlastně přijde zábavná. Ale ani jemu nepřipadá legrační to, že automobil táhne volské spřežení. Nejkomičtější na ní je ten knír.

Pak stará fotografie doputovala k *Oupa* Bekkerovi a ten pravil, že to možná je starý vtip, ale že on sám proti starým vtipům nic nemá. Některé staré vtipy jsou vlastně ty nejlepší, prohlásil *Oupa* Bekker. Nebo přinejmenším nejdéle vydrží.

„Jenže Rabusang už takhle nevypadá,“ dodal *Oupa* Bekker, potřásaje hlavou.

„Ale Rabusang takhle nikdy nevypadal,“ povídá se smíchem At Naude. „To není Rabusang, ale nějaký jiný pediský náčelník. Pod tou fotografií je napsáno jenom ‚Pediský náčelník se raduje z nedostatku benzínu‘. Který pediský náčelník, to se tam neříká.“

At Naude dodal, že je to pro *Oupa* Bekkera tak trochu blamáž, že se takhle spletl. *Oupa* Bekker totiž sice, jak známo, uznával, že sluch už mu neslouží tak jako dřív, ale trval na tom, že zrak má pořád jako ostříž.

„Ale já jsem jen řekl, že nevypadá jako Rabusang,“ vysvětloval *Oupa* Bekker dotčeně. „Nevím, jak jinak bych to měl říct. Řekl jsem jenom, že Rabusang takhle nevypadá, ledaže by se s věkem hodně změnil. Tenhle pediský náčelník se mu nepodobá o nic víc než ten běloch s tím hloupým knírem. A navíc to světlo není nic moc.“

Oupa Bekker neupřesnil, zda má na mysli světlo, v němž se v tu chvíli sám nachází, anebo světlo, v němž před lety, kdy byla fotografie pořízena, seděli oni dva automobiloví pasažéři.

„Ať tak nebo tak,“ pokračoval *Oupa* Bekker spěšně, obávaje se očividně, aby se jeho slábnoucí zrak nestal předmětem dlouhé a zevrubné disputace, „já jsem také jednou cestoval slušnou dálku automobilem, z kterého dal jeden pediský náčelník vyndat motor a který táhlo dlouhé volské spřežení.“

Bylo to ještě před rozedněním. Cestoval jsem s volským povozem do Ramoutsy. Vyrazili jsme časně a všechno kolem halila taková ta hustá mlha, která za zimních rán vždycky visí nad rašeliništi poblíž Malopa. *Voorlooper* nesl v ruce lucernu, aby viděl na cestu. Já jsem šel vedle povozu. A pak jsme ve světle lucerny uviděli na cestě před námi automobil.

Automobil byl tehdy novinka, takže jsem usoudil, že to musí být ten, který si před časem koupil náčelník Umsufu. Překvapilo mě ale, že jede tak pomalu, dokonce ani ne krokem. Bude to určitě tím, že nějaká část motoru nefunguje správně, myslel jsem si. Anebo možná náčelník Umsufu zatáhl brzdu, protože asi nechce jet potmě tak rychle.

Najednou vystrčil řidič hlavu z auta. Jelikož jsem byl zvědavý, jak auto jede, dostal jsem se v tu chvíli už skoro na jeho úroveň, takže jsme se s náčelníkem Umsufu ve světle *voorlooperovy* lucerny, přicházejícím zezadu, navzájem poznali.

Když mi náčelník Umsufu nabídl, že mě sveze, v mžiku jsem se vyšplhal dovnitř. Bylo to poprvé v životě, co jsem seděl v automobilu a nechtěl jsem si nechat nic ujít. Teprve později, když se pořádně rozednilo, jsem v mlze uviděl, čím je auto poháněno. A byl jsem proto pořádně zklamaný, to vám povím. Ale stejně jsem nevystoupil. Říkal jsem si, že by to nebylo zdvořilé.

A pak, jel jsem přece jenom v autě a věděl jsem, že o tom pak budu celá léta moct vyprávět. Celá léta budu moct lidem povídat o tom, jak jsem jednou jel do Ramoutsy v automobilu. Nebudu přitom muset říkat, že to bylo auto náčelníka Umsufu a že ho táhlo volské spřežení. Snad bych se jenom mohl zmínit o tom, že ten automobil tenkrát kvůli tomu, v jakém stavu byla cesta, nejel nijak zvlášť rychle.

Ale jak jsem si tak spokojeně seděl v automobilu a neměl ani tušení, že jeho motor zatím rezaví vedle mraveniště u náčelníkova dobytčího *kraalu*, jsem si cestu, jaksepatří vyčutnával, to vám řeknu.

Podle měkkých sedadel jsem poznal, že je to velice dobré auto. A navíc nedělalo žádný hluk. Tenkrát jsem už věděl, že dobrý automobil poznáte podle tichého motoru. A řekl bych, že žádné auto nikdy nemělo tak tichý motor, jako toho mlhavého rána auto náčelníka Umsufu. Vlastně jsem při rozmluvě s náčelníkem skoro ani nemusel zvyšovat hlas, aby mě bylo slyšet.

Všiml jsem si taky, že na cestě je nejspíš spousta dobytka. Když se tu a tam zvedla mlha, několikrát jsem vpředu zahlédl pár rohů nebo volský zadek. Občas se mi taky zdálo, že slyším honáky, jak na sebe něco čvansky pokřikují. Po nějaké době jsem si uvědomil, že jsou to pořád stejná slova. A když se rozednilo, jasně jsem uviděl, že to byly taky pořád tytéž rohy.“

Gysbert van Tonder zlomyslně poznamenal, že *Oupa* Bekkerovi podle všeho začaly smysly slábnout už tenkrát.

„Bud' to, anebo–“ dodal Gysbert van Tonder a posunkem naznačil, že *Oupa* Bekker předtím patrně něco popil.

„Náčelník Umsufu mi pak řekl,“ pokračoval *Oupa* Bekker, „že si koupil automobil především proto, že věří v pokrok. Nedovedu si prý ale představit, jaké s ním měl trápení. Až pak přišel na to, že obyčejné auto má tu chybu, že v něm není dost pokroku.“

A tak zapojil rozum a vymyslel, jak to napravit. A od té doby nemá už prý s autem vůbec žádné starosti. Už si ani nemusí lámat hlavu se stavem cest. Kudy projde vůl nebo mula, projede teď i jeho auto, povídá. Bylo vidět, že je na to, co udělal, velice pyšný. „*Engelsman! Witvoet! Lekkerland!*“ křikl náčelník na voly a současně sešlápl nějakou část stroje, která by asi v dobách předtím, než náčelník zapojil rozum a kdy auto ještě mělo motor, zvýšila rychlost.“

Chris Welman pak poznamenal, že přece říkal, že na historkách o automobilech není už nic zábavného. Ta dlouhá příhoda, kterou *Oupa* Bekker právě vyprávěl, je toho jen důkazem. Od okamžiku, kdy do Transvaalu dorazil první automobil, se život na venkově nadobro změnil.

Jediné historky o Transvaalu, které stojí za poslech, pokračoval Chris Welman, jsou historky o Transvaalu před příchodem automobilů nebo před tím, než si na nádraží v Rysmierbultu pořídili ten stroj na čokoládu, co se do něj hází drobné.

„Nebo před příchodem fotoaparátů,“ poznamenal At Naude a zeptal se *Oupa* Bekkera, jestli už v době, kdy se svezl autem náčelníka Umsufu, měli v Ramoutse fotografa. *Oupa* Bekker nějakou dobu přemýšlel a pak odpověděl, že ano, že si myslí, že už tam měli fotografa.

„A nenechali si vás ještě před vypřažením vyfotografovat?“ zeptal se At Naude.

Po chvilce přemýšlení řekl *Oupa* Bekker, že ano, že si na něco takového opravdu vzpomíná.

„Tak se na to podívejte ještě jednou,“ povídá At Naude a znovu podal *Oupa* Bekkerovi novinový výstřížek. „Už jsem říkal, že si je nikdo z vás pořádně neprohlédl. Koho vidíte v tom autě? A ne abyste se smál moc nahlas.“

Oupa Bekker pečlivě zkoumal výstřížek.

„No jo,“ pravil nakonec. „Vypadá to trochu jako náčelník Umsufu. Vlastě to je náčelník Umsufu. Toho bych poznal na každé fotografii. Ale já jsem přece od začátku říkal, že to není Rabusang –“

„O Rabusanga přeci vůbec nejde,“ přerušil ho našťvaně At Naude. „Kdo je ten běloch, který – světe, div se – sedí vedle náčelníka. A nesmějte se.“

Oupa Bekker se na fotografii ještě chvíli díval. Pak ji podal zpátky Atovi Naudemu. „To je k ničemu,“ povídá. „Toho bělocha neznám. Je to prostě nějaký běloch s hloupým knírem. Tenkrát se ovšem takové kníry hodně nosily.“

Hra ve hře

„Ale proč se vlastně Jacques Francouz rozhodl hrát něco takového?“ zeptal se Gysbert van Tonder.

A vyjádřil tak do jisté míry pocity nás všech, pokud šlo o poslední hru, s níž slavný africký herec Jacques Francouz objížděl venkov. Většina z nás se na ni jela podívat do Bekkersdal. Ale jak už to v takových případech bývá, ti, kdo hru neviděli, toho o ní věděli tolik, co ti, kteří ji viděli. A někdy dokonce i víc.

„Já jen nechápu, jak je možné, že kostelní rada dovolila Jacquesi Francouzovi pronajmout si na takové představení kostelní síň,“ povídá Chris Welman. „Zvláště když člověk uváží, že kostelní síň stojí ani ne co by kamenem dohodil od samotného kostela.“

Jurie Steyn přirozeně nemohl tento výrok přejít bez povšimnutí. Kritika kostelní rady znamenala do jisté míry také kritiku diákona Kirsteina, který byl bratrancem Jurieho ženy.

„Těžko můžeš tvrdit, že je to co by kamenem dohodil,“ prohlásil Jurie Steyn. „Vždyť *plein* se rozkládá na dvou jitrech půdy a kostelní síň stojí na místě, které je od kostela nejdál. A navíc je mezi nimi řada blahovičníků. Vysokých, pěkně rostlých blahovičníků. Kdepak, těžko můžeš tvrdit, že je to co by kamenem dohodil, Chri.“

At Naude pravil, že Jacques Francouz svou hereckou vmlouvavostí členy rady určitě nějak umluvil. Nejspíš jim navykládal nějaké pohádky. Možná řekl diákonům a starším, že budou hrát zase hru *Ander Man se Kind*, s čímž všichni souhlasili – věděli totiž, že je velice poučná. Neúprosně totiž ukazuje, jak hříšně se žije v tom velkém Johannesburku, a dívka jménem Baba Haasbroeková se v ní dostane na scestí, poněvadž pochází ze zapadákov a je mladá a naivní.

„I když vlastně nevím, jestli ta hra byla k něčemu dobrá,“ dodal At Naude zamyšleně. „Drieke Bassonová z Enzelsberku přece brzy nato odešla do Johannesburku, nebo ne? Možná, že byla ta hra až moc – ehm – neúprosná.“

Pak se vložil do hovoru Johnny Coen. Je to už hodně let, co Johnny Coen odešel do Johannesburku kvůli děvčeti, které v tom velkém městě žilo úplně samo. Po návratu do Marica o své návštěvě moc nemluvil. Zmínil se jen o tom, že budovu poblíž nádraží podpírají dva chlapi vytesaní z kamene a že chodníky jsou tam tak přeplněné, že se po nich skoro nedá chodit. Nějaký čas však Johnny vypadal ve *voorkamer* na poště u Jurieho Steyna osaměleji než cizinec ve velkém městě.

„Nevím, jestli se dá říct, že ta hra Jacquese Francouze o děvčeti, které odešlo do Johannesburku, je kdovíjak poučná,“ uvažoval Johnny Coen. „Samozřejmě se tam objevily věci, které jsou velice pravdivé. Ale existují taky věci, které se do žádné jeho hry nikdy nedostanou. A řekl bych, že ani do hry nikoho jiného.“

Gysbert van Tonder se v tu chvíli začal smát, ale vzápětí zmlkl.

„Vzpomínám si, co jsi říkal, když ses tenkrát vrátil z Johannesburku,“ připomněl Johnnymu Coenovi. „Říkal jsi, že chodníky byly tak přeplněné, že tam skoro nebylo k hnutí. Je to zvláštní, ale ve hře *Ander man se Kind* to bylo úplně jinak. To děvče tam nevypadalo, že by mu dělalo potíže procházet se po chodníku. Vždyť chozením po chodníku strávila polovinu času. A když zrovna nechodila, tak postávala pod pouliční lampou.“

At Naude pak připomněl dívku, která vystupovala v nové hře, již Jacques Francouz uvedl v Bekkersdal. Jmenovala se Truida Ziemersová. Je to samozřejmě smyšlené jméno, upozornil At Naude. Stejně jako Jacques Francouz. Ve skutečnosti se jmenuje Poggenpoel nebo tak nějak. Jak ale mohl afrikánský spisovatel napsat něco takového...

„To nenapsal afrikánský dramatik,“ vysvětlil mladý Vermaak, učitel. „Je to překlad z...“

„Když si pomyslím, že nějaký Afrikáncem mohl klesnout tak hluboko a přeložit něco takového,“ přerušil ho Gysbert van Tonder. „A navíc jsem si všiml, že Jacques Francouz nebo Jacobus Poggenpoel nebo jak se jmenuje, je barevný. Já to viděl. I když se hodně nalíčil, aby vypadal jako běloch, stejně bylo poznat, že je barevný. Nechápu, jak je možné, že jsem si toho nevšiml ve hře *Ander Man se Kind*. Asi jsem tenkrát seděl moc vzadu.“

Mladý Vermaak pochopitelně netušil, nakolik si z něj utahujeme. Smutně zavrtěl hlavou a začal trpělivě vysvětlovat, že Jacques Francouz ve skutečnosti jenom hrál úlohu černocho. Vůbec neměl být bílý. To, že Jacques Francouz nebyl běloch, bylo ve skutečnosti důležitým prvkem dramatického vývoje. To všechno jste si mohli přečíst v názvu hry, dodal učitel.

„A co on teda je? Francouz?“ zeptal se Jurie Steyn. „Proč to neřekl rovnou?“

Několik z nás pak postupně prohlásilo, že jednu věc nechápeme. Jak se mohla taková pohledná dívka, s modrou kytkou za kloboukem, jako je Truide Ziemersová, zamilovat do černocho, a dokonce si ho vzít? Právě to se totiž v té hře stalo.

„A přitom to dobře věděla,“ podotkl Chris Welman. „*Meneer* Vermaak právě povídal, že je to všechno řečeno přímo v názvu. Já sám jsem tu hru samosebou neviděl. Chtěl jsem jít, jenže těsně předtím mi onemocněla jedna z mul. Ale kdysi jsem Truidu Ziemersovou viděl hrát. A ještě dneska, jak tady teď o ní mluvím, si vybavuju, jak byla hezká. Když si pomyslím, že se za toho barevného provdala, ačkoli to o něm celou dobu věděla... Je jasné, že jí nemohl říct, že je jenom opálený, když si to sama mohla přečíst na plakátech. Pokud si to přečetl tadyhle učitel, tak si to přece mohla přečíst i Truida.“

Stejně se to dalo čekat, povídá Gysbert van Tonder. Tedy to, že Jacques Francouz nakonec Truidu Ziemersovou zabije. Čeho se koneckonců může člověk nadít od takového manželství? Když se na to podíváte takhle, tak by se možná ta hra dala chápat jako varování všem počestným afrikánským děvčatům v zemi.

„O tom ale ta hra není,“ trval na svém mladý Vermaak. „Je to opravdu dobrá hra. Má skutečnou výchovnou hodnotu. Jenže ne takovou, jakou myslíte. Když vám řeknu, že je to

překlad (a mimochodem dost mizerný překlad, vůbec by mě nepřekvapilo, kdyby to Jacques Francouz přeložil sám), že je to tedy překlad díla velkého...”

Tentokrát ho přerušil Johnny Coen.

„To je strašně jednoduché mluvit takhle o děvčeti, které sešlo ze správné cesty,“ povídá. „Ale ono toho hodně závisí na okolnostech. To je jedna z věcí, které jsem se v životě naučil. Vemte si třeba děvče, které...”

Všichni jsme v té chvíli nastražili uši. A Gysbert van Tonder štouchl Chrise Welmana do žeber, aby nekašlal. Nechtěli jsem si nechat ujít jediné slovo.

„Děvče, které-?“ opakoval At Naude tónem hlubokého porozumění ve snaze povzbudit Johnnyho Coena, aby pokračoval.

„Vemte si třeba děvče, jako byla ta Baba Haasbroeková ve hře *Ander Man se Kind*,“ povídá Johnny Coen. Jurie Steyn zaúpěl. Nechtěli jsme to celé poslouchat znovu.

„Zkrátka když to děvče sešlo ze správné cesty,“ pokračoval Johnny Coen, ale už docela nesměle, jako by vycítil naši nelibost, „tak proto nejspíš měla nějaké důvody. A možná takové, o kterých se v té hře nemluvilo. A třeba je my, jak tady sedíme u Jurieho Steyna, ani nemáme právo soudit.“

Gysbert van Tonder si odkašlal, jako by se chtěl znovu rozesmát. Pak si to ale nejspíš rozmyslel.

„A teď v té poslední hře,“ dodal Johnny Coen, „kdyby Jacques Francouz to děvče opravdu miloval, tak by na něj tolik nežáril.“

„Tak tak, je to škoda, že Truida Ziemersová nakonec takhle zemřela,“ poznamenal At Naude. „Její přátelé měli tušit, co má Jacques Francouz za lubem a zavolat na něj včas policii.“ Při těch slovech na nás mrknul, neboť chtěl samozřejmě vyprovokovat mladého Vermaaka.

Na to nám učitel začal s velkou vážností vysvětlovat, že takový konec by zničil celý smysl dramatu. Ale to už jsme o to téma ztratili veškerý zájem. A když pak zanedlouho dorazil vládní nákladník a zanesl dveřmi do místnosti mračno prachu, utíkali jsme si honem pro dopisy a pro bandasky s mlékem. Nikdo proto příliš neposlouchal, co nám mladý Vermaak dál říkal o člověku, který napsal tu hru. Ne o tom, co ji přeložil do afrikánštiny, ale o tom chlápku, který ji původně napsal. Byl to prý nějaký spisovatel, který dřív před divadlem hlídal koně, a když zemřel, odkázal manželce svou druhou nejlepší postel – nebo tak něco.

Pětilibrová bankovka

„Tady v novinách píšou,“ poučoval nás At Naude, „jak poznáte rozdíl mezi pravou a falešnou pětilibrovou bankovkou. Píšou tady, že v oběhu je spousta falešných bankovek a že policie je pachatelům na stopě.“

„To je to vážně až tak zlé?“ opáčil Gysbert van Tonder. „Já jsem si totiž všiml, že když noviny tohle napíšou, znamená to, že pokud někdo nenakráčí rovnou do soudní síně a nepřizná se, policie ten případ odloží jako nevyřešenou africkou záhadu. Horší je už jenom to, když píšou, že se policie chystá provést zátah. To pak znamená, že viník už hezky dlouho předtím odjel ze země s hromadou zavazadel, která při příjezdu neměl, a navíc s platným pasem.“

Gysbert van Tonder se při řeči mračil. Občasná nedorozumění s jízdou policií hlídkující na hranicích ho naneštěstí přivedla k velice nenávisnému náhledu na činnosti sil pověřených vnitřní správou státu.

„Tak tak,“ poznamenal Chris Welman. „To proto, že falešná bankovka je dvakrát tak velká jako ta pravá. A není správně vytištěná, ale jenom nakreslená školními pastelkami na hrubém kusu hnědého papíru. A lev na zadní straně má v hubě fajfku.“

Jo a abych nezapomněl, portrét Jana van Riebeecka je celý špatně. Na té bankovce má totiž van Riebeeck čapku staženou přes oko a na sobě pruhovanou vestu s čísly. Podle toho poznáte, že člověk, který ty bankovky falšuje, je ve vězení a dělá je jenom po paměti. Zapomněl ovšem, že všichni lidé nenosí pruhované vesty s čísly. Když vám někdo strčí takovou pětilibrovku, musíte říct, že bohužel nemáte drobné.

Je totiž klidně možné, že ten člověk je docela nevinný a dává vám tu bankovku v dobré víře. Třeba ji dostal od někoho dalšího a nevěštil si, že je s ní něco v nepořádku.“

Jurie Steyn si Chrisova významného mrknutí nevšiml. Chris Welman si dělal dobrý den z Ata Naudeho a Jurie to nepoznal.

„V dobré víře,“ opakoval Jurie Steyn. „Prokristapána, kdyby za mnou někdo přišel a podstrčil mi takovouhle blbinu, která by byla jenom nakreslená pastelkami na kusu hnědého papíru, hned bych věděl, že je to podvodník. Ani bych si nemusel všimnout toho lva s fajfkou nebo pruhované vesty. Už jenom proto, že by nebyla vytištěná, bych poznal, že jde o padělek. Člověk, který by si ke mně přišel rozměnit pětilibrovou bankovku, která by byla nakreslená rukou, byť sebezprecizněji, by mi připadal hodně podezřelý. A bylo by mi fuk, kdo ten člověk je.“

I kdyby za mnou s takovou bankovkou přišel sám Dominee Welthagen, začal bych mít dost zvláštní představy o tom, jak tráví svůj volný čas. A mohl by mi nevímkaj uctivě vykládat, že přijal lva s fajfkou v dobré víře.“

Učitel, mladý Vermaak, pravil, že teď připadl na zajímavou myšlenku. To, o čem právě mluvili, použije jako nové téma pro slohovou práci dětí z vyšších ročníků. Několikrát už zadal jako téma osudy šilinku, který putuje z ruky do ruky, a dětem se to moc líbilo. Když se ale stejná věc opakuje příliš často, člověka to omrzí.

„Dobrodružství falešné bankovky“ přinese do slohových prací potřebné oživení, míní mladý Vermaak. A pak řekl ještě něco, čemu ale nikdo z přítomných podle všeho úplně nerozuměl. Prohlásil, že je-li básníková peněženka vyplněna takovými ručně kreslenými bankovkami na hnědém papíře, o jakých mluvil Chris Welman, pak už chápe, co měl básník na mysli, když pravil, že kdyby mu někdo ukradl peněženku, ukradl by brak.

„Falešnou pětilibrovku,“ pokračoval trpělivě At Naude, „nepoznáte ani podle toho, že tam na obrázku lodi stojí námořníci v hloučku kolem kapitána, který předvádí figle s kartami. Chci říct, že když si může tady Chris tropit žerty, tak já taky. Jenomže jde o to, že je to ve skutečnosti velice dobrá napodobenina. Že se jedná o padělek, poznáte jedinečně podle toho, že je vytištěná líp než skutečná bankovka a že slovo ‚geoutoriseerde‘ je napsáno správně.“

Zdalo se, že učitele to zaujalo.

„On se afrikánský pravopis pořád tak mění,“ prohlásil, „že když ho učím, tak v tom polovinu času plavu. Každopádně bych se rád dozvěděl, jak se to slovo správně píše. Ale bohužel teď u sebe nemám pětilibrovou bankovku – a nikdo z přítomných by mi ji asi nepůjčil, že?“

Znělo to zadumaně a toužebně, měl však naprostou pravdu. Nikomu nedošlo, nač naráží.

„Jenom do konce měsíce,“ zkusil to ještě jednou mladý Vermaak, ale bez valného optimismu. Po chvíli ticha prohlásil At Naude, že kdyby snad někdo učiteli pětilibrovku půjčil – což podle jeho názoru není příliš pravděpodobné –, stejně by mu to v otázce pravopisu moc nepomohlo. Jednalo by se totiž o pravou bankovku s nesprávným, starým pravopisem. Správný pravopis je jenom na falešné bankovce.

„Chci říct, že kdyby vám nikdo z přítomných nechtěl půjčit pětilibrovku,“ snažil se At Naude pokračovat ve vtipkování, když už s ním Chris Welman začal, „myslím, že by to byla poctivá pětilibrovka. Ono sice existuje hodně věcí, ve kterých může mít dobytkař z Groot Marico prsty – zvláště v období sucha –, ale neřekl bych, že mezi ně patří výroba falešných bankovek někde za stohem sena.“

Jurie Steyn však prohlásil, že jedna věc mu pořád nejde do hlavy. Jak je možné označit bankovku za falešnou jenom proto, že má lepší tisk a pravopis než pravá bankovka? To je jedna z těch věcí, z kterých je úplně pať, dodal. Není divu, že má člověk občas pocit, že neví, čím je. Taky proto si často říká, že to vláda už trochu přehání. Nasazuje totiž laťku, která je na obyčejného občana trochu moc vysoká.

„Že prý je taková bankovka na draka jenom proto, že je lepší než skutečná,“ pokračoval Jurie Steyn. „Tak to mě vážně odrovnalo.“

„Brzy to dopadne tak, že až sem na poštu přijede v drahém autě nějaký slušně oblečený cizinec,“ pokračoval Jurie Steyn, „a strčí mi bankovku, která nebude mít jedinou chybičku až na to, že bude řádně vytištěná, abych to hned běžel oznámit policii v Nietverdiendu. Ale když přijde nějaký Tsonga zabalený v dece a nebude chtít ani známky, jenom drobné za pětilibrovku, tak budu vědět, že je všechno v pořádku, poněvadž ta bankovka bude mít špatný pravopis a lev na zadní straně bude místy vygumovaný, protože kreslíři se napoprvé nepovedla ta fajfka v hubě.“

Oupa Bekker několikrát zamyšleně pokýval hlavou a pravil, že některé věci související s oběhem peněz skutečně často nejdu člověku na rozum.

„Vemte si třeba, jak kdysi Stellalandská republika vydala své vlastní bankovky,“ připomněl *Oupa* Bekker. „Je tedy pravda, že Stellalandská republika netrvala moc dlouho a že kdyby byla vydržela o trochu déle, možná by všechno vypadalo jinak. Ale já mluvím jenom o tom, jaké to bylo, když jsme ponejprv dostali svoje vlastní stellalandské bankovky, a jakou jsme z toho měli radost.“

V téhle části země totiž vždycky byla ta potíž, že tu v oběhu chyběl dostatek zlatých mincí. Tenhle problém existoval dokonce už předtím, než vznikla Stellalandská republika. Dalo se to taky snadno poznat. Jednoduše podle toho, že spousta občanů mužského pohlaví měla na zadní straně kalhot záplaty.

A tak když Stellalandská republika začala tisknout svoje vlastní bankovky, zdálo se, že všechno bude zase v pořádku. Národní záležitosti se ale nevyvíjely zdaleka tak, jak jsme čekali. Vzpomínám si, že byly potíže například s majitelkami penzionů. Naprosto přesně se pamatuju, že chtěly na konci měsíce peníze. Řekl bych, že jsem nikdy předtím ani potom neviděl nikoho popotahovat tak, jako vždycky na konci měsíce popotahovala stellalandská domáci, když viděla, jak saháte do obálky pro bankovky.

Nebo ten indický obchodník.

Šli jsme s kamarádem Gielem Haasbroekem do indického obchodu a já nikdy nezapomenu, jak se ten Ind zatvářil, když Giel Haasbroek vytáhl svazeček stellalandských bankovek, kterými chtěl zaplatit. Krom jiného nám řekl, že se musí stejně jako my něčím živit.

„Ale tyhle bankovky jsou úplně v pořádku,“ ubezpečoval ho Giel Haasbroek. „Jen se podívejte, tady nahoře je obrázek republikánského orla. A tady dole si můžete sám přečíst vlastnoruční podpisy prezidenta a ministra financí.“

Nikdy taky nezapomenu na to, jak sebou ten indický obchodník trhnul. A povídá, že proti orlovi nic nemá. Je prý ochoten připustit, že je to ten nejlepší orel ze všech. O tom se nehodlá přít. Tam, odkud pochází, žádné orly nemají. A kdybychom mu ukázali celé hejno orlů v řadě, sotva by poznal jednoho od druhého. Nerad by, abychom ho v této věci nesprávně pochopili, vysvětloval nám pilně. Rozhodně nechce jakkoli ranit naše city.

Pokud však jde o podpisy prezidenta a ministra financí, to už je prý věc docela jiná. Ti dva pánové mu totiž svými podpisy ručí za staré dluhy, o kterých on ví, že je nikdy nedostane zpátky. A prezident je z nich dokonce ten horší, povídá. Už tři měsíce chodí totiž každé ráno do práce raději po druhé straně *pleinu* a o tři bloky si zajde, jen aby nemusel procházet kolem jeho obchodu.“

Oupa Bekker na chvíli přerušil vyprávění, aby si vzal od učitele zápalku. Měli jsme tak příležitost zamyslet se nad tím, co právě řekl. Některá z jeho slov nám totiž připadala zvláštní. Zdálo se, že život býval za starých časů tak drsný, že si to dnes nedovedeme vůbec představit.

„Stellalandské bankovky se ale nikdy doopravdy neuchytily,“ pokračoval *Oupa* Bekker. „Později vláda staré bankovky stáhla a vydala nové. Ale řekl bych, že ani to moc nepomohlo. I když musím uznat, že nová série bankovek byla mnohem hezčí. Předně byly nové bankovky větší. A byl na nich jiný orel. Vypadal tak nějak impozantněji. A měl taky takový výhružný pohled, který nešlo přehlédnout. Když vám někdo jednu z těch bankovek nabídl za nocleh a za stravu a vy jste váhali, jestli si ji máte vzít, v tu chvíli jste měli pocit, jako by vám hrozila celá Stellalandská republika.“

Stejně se ale bankovky nikdy moc do oběhu nedostaly. Ten indický obchodník měl možná pravdu. Asi měli přece jenom spíš než orla změnit ty dva podpisy ve spodní části bankovek. Mohly být třeba podepsané tak, aby se to nedalo přečíst.

A jak už jsem řekl, divné je, že s těmihle stellalandskými bankovkami bylo všechno v pořádku. Chci říct, že rozhodně nebyly falešné, ale naprosto legální. Orel i tisk, obojí bylo v nejlepší pořádku – byl to ten nejhezčí orel a nejhezčí tisk, jaké byly tehdy k máni. No a vidíte to.“

Dali jsme *Oupa* Bekkerovi za pravdu, že otázka peněz je hodně zašmodrchaná a že tomu tak bylo odjakživa. Brzy nato dorazil vládní nákladák z Bekkersdalů. Řidičův pomocník zamířil k přepážce. „Mohl bys mi, prosím tě, rozměnit tuhle pětilibrovku, Jurie?“ požádal. Ted' byl na řadě Jurie Steyn, aby nás pobavil. A také toho naplno využil. Několikrát bankovku obrátil v ruce.

„Tisk se zdá být v pořádku,“ povídá Jurie Steyn. „Pravopis je taky bez chybičky, pokud můžu soudit. A lev nemá v hubě fajfku. Máš mě za blázna, že mi strkáš takovouhle bankovku...? Chybí na ní snad už jenom orel.“

Protože nevěděl, o čem jsme se předtím bavili, byl z toho řidičův pomocník celý tumpachový.

Sousedé

Mezi Unií a protektorátem Bečuánsko se bude stavět plot, oznámil nám At Naude. V rádiu říkali, že už o tom obě vlády jednájí.

„Jenom doufám, že v tom plotě budou sem tam nějaké brány,“ navázal Chris Welman, „jinak nevím, jak se dostaneme na ramoutskou vlečku.“

To je pravda, přisvědčil At Naude, kdyby stál mezi Unií a Bečuánskem plot, to by pak zboží, které jsme si objednali z Johannesburgu, mohlo na vlečce ležet celou věčnost a my bychom z toho nebyli o nic moudřejší. „A nejspíš bychom to ani nepoznali,“ dodal. „Mysleli bychom si, že dráhy mají jenom trochu zpoždění.“

Já jsem si na plotech už dávno všiml jedné zvláštní věci, povídá *Oupa* Bekker. A sice, že když farmu obeženete plotem, nikomu tím moc nepomůžete. Prostě kolem sebe jenom postavíte plot z ostatního drátu.

Gysbert van Tonder, který se dosti pilně věnoval pašování dobytka, se mezitím trochu zamyslel. Když pak promluvil, bylo vidět, že se neoddával žádným radostným či lehkovážnými představám. Jeho uvažování se ubíralo přísně praktickou cestou, která byla rovná jako teodolitem vytyčená trasa plotu, jenž se stane oficiální hranicí mezi Unií a Bečuánskem.

„Já jsem toho názoru, že by tady měla být nějaká pořádná hranice,“ prohlásil zapáleně. „Jak chcete pašovat dobytek z protektorátu do Transvaalu, když neexistuje žádná skutečná hranice, přes kterou by se dalo to pašování provádět? Jsem rád, že s tím vlada konečně něco dělá. V těchhle věcech musí být pořádek. Můžu vám říct, že už jsem byl mokrkrát tak otrávený, že jsem si říkal, jestli mi to vlastně stojí za to. Však víte, jak to myslím.“

Bud' je člověk v Maricu, anebo ne. A bud' je v protektorátu, nebo není. Ale když neexistuje pořádná hranice, tak můžete stát se stádem dobytka přímo na johannesburském trhu a stejně si nejste jistí, jestli jste v Transvaalu nebo v Bečuánsku. Dokonce i když vyvolávač vyzve k podání, člověk pořádně neví, jestli se budou nabídky ozývat v librách nebo v rolích mosazného drátu.

Někdy skoro čekáte, že někdo vykřikne: ‚Tolik a tolik šňůrek s korálky.‘ Takže můžu říct jenom to, že čím dřív postaví slušný plot, tím líp. Tahle situace už trvá moc dlouho. Člověk musí mít jasno v tom, jestli je vůl řádně propašovaný, anebo ne. Zákony je třeba ctít.“

Ta dlouhá léta, kdy se zabýval pašování dobytka, naučila Gysberta van Tondera nezaměnitelnému právnímu přístupu. Rád dělal věci podle pravidel a předpisů, nařízení a zákonů. Jeho následující otázka to jen potvrdila.

„Zmínili se o tom ve vysílání, kde se mluvilo o jednání mezi naší a bečuánskou vládou, o tom, jaký plot chtějí stavět? Bude to takový ten s ocelovými sloupky ukotvenými drátem, kterým je třeba se prostříhat? Nebo bude postavený z trubek, které musíte vytáhnout ze země a plot pak ohnout a natáhnout přes něj plachtu, aby měl dobytek po čem přejít? To je podle mě věc, kterou by si měli vyjasnit ze všeho nejdřív.“

Rozhovor se v tu chvíli zcela přirozeně stočil k technickým otázkám. Řeč byla o šňůrách a zeměměřičích a špatně umístěných signálních světlech a zeměměřičích a kolejích a o tom, jak prasklý drát roztrhl bradu Koosu Nienaberovi a o tloušťce drátů a drátech s pěti ostny a o tom, co pak Koos Nienaber všechno říkal a jak se mu kvůli vší té leukoplasti na bradě špatně mluvilo.

„A tak mi ten zeměměřič povídá,“ vyprávěl Chris Welman asi o půl hodiny později, „že jestli mu teda nevěřím, že potok nepramení na mojí části farmy, můžu si jeho výpočty sám zkontrolovat. Je jich prý jenom osm stránek. Dokonce se nabídl, že mi ta úplně nejmenší čísla, která byla špatně čitelná, zvýrazní perem.“

A taky říkal, že mi půjčí knížku, kde jsou jenom samé výpočty a z těch prý pochopím, co ty jeho výpočty znamenají. A když jsem řekl, že tu říčku používá naše farma od časů mého dědy a že z ní bereme vodu, tak se jenom usmál, jako by byl něco víc než můj děda. A pak

povídá, že tomu nerozumí. Přímo na druhé straně *bultu* prochází prý totiž ta říčka daleko za územím naší farmy.

Není mu zkrátka jasné, povídá, co tady ten druhý zeměměřič před mnoha lety vyváděl. No, já jsem mu to pochopitelně říct nemohl, ačkoli to u nás v rodině všichni víme.

Můj děda měl totiž za časů, které já ještě ani nepamatuju, stejnou svízele se zeměměřičem. A když tomu zeměměřiči řekl: „Jak víte, že čára, kterou jste vyznačil na druhé straně *bultu*, je kolmá na přímkou, která začíná tady? Copak přes ten *bult* vidíte, když má skoro padesát stop na výšku a půl míle na délku?“ A ten zeměměřič pak samosebou musel uznat, že přes *bult* nikdo vidět nemůže. Strašně se styděl, že je tak nevzdělaný, a nakonec změnil plán přesně podle dědova přání.

Legračníci na tom je, že můj děda se v počtech vůbec nevyznal. Vlastně myslím, že by nějaké výpočty ani nedokázal přečíst. Zato se vyznal ve střílení a při rozhovoru na toho zeměměřiče mířil brokovnicí, která měla jednu hlaveň se zúženým a druhou s hladkým vývrtem. A obě ty hlavně byly uříznuté hodně nakrátko. A říkalo se, že když ten chlapík od nás odešel – potom, co mu děda ukázal, kde v těch svých výpočtech udělal chybu –, byl z něj ten nejzdvořilejší zeměměřič, který kdy zavítal do téhle části Dwarsberge.“

Při natahování hraničního drátu mezi Bečuánskem a Transvaalem to tedy bude bezpochyby vypadat dost podobně, dodal Chris Welman. Nejedno zeměměřič bude nejspíš kroutit hlavou, souhlasili jsme.

Anebo vytáhne z kapsy hedvábný kapesník a začne oprašovat teodolit se slovy, že neměl tak jemný přístroj svěřovat nezkušenému čopijskému nosiči, ze kterého táhne kaferské pivo.

Při určování transvaalsko-bečuánské hranice čeká možná pár lidí pěkná spousta nepříjemností.

„Taky doufám,“ poznamenal s mrknutím Jurie Steyn, „že až vláda pošle na ramoutskou vlečku kůly a ostnatý drát na stavbu plotu, nedejde jako obvykle k nedorozumění ohledně toho, komu je ten materiál určen. Chci říct, že všichni farmáři budou mít najednou plné ruce práce se stavbou nových ohrad pro dobytek, zatímco dělníci budou vysedávat v malých skupinách ve *veldu* a hrát dámu, protože nebudou mít žádný ostnatý drát a sloupky.“

No ale v každém případě bude stát napříč buší na okraji Marico plot z ostnatého drátu. Kovové vlákno natažené podél hranice, na němž budou sem tam vyrážet trny, jak se sluší na rostlinku ve *veldu*.

„Takže plot,“ povídá Chris Welman. „Kdykoli někdo řekne plot, hned se mi vybaví laskavý soused, který stojí na druhé straně, potřásá hlavou a s výrazem bratrské lásky se usmívá nad tím, co se děje na mojí straně. A já celou dobu div nepuknu vzteky, protože mi bez přestání radí, jak by se to dalo udělat líp.“

Jako tenkrát, když jsem stavěl nový dům, aby měla moje žena a děti střechu nad hlavou. Najednou se objevil soused, postavil se za plot a dobrácky vrtěl hlavou nad cihlami vysušenými na slunci. „Drnová hlína se na sušené cihly nehodí,“ řekl, „stáj z takového materiálu by se totiž sesula při prvním dešti.“ A já jsem neměl odvahy povědět mu pravdu. Chci říct, že jsem se styděl přiznat, že jsem z těch cihel chtěl ve skutečnosti postavit dům.

Tak jsem místo něj postavil jenom další stáj, kterou jsem nepotřeboval. A teprve dlouho potom – díky pořádné vrstvě bláta, kterým pomazal drolící se fasádu – jsem zjistil, že dům mého souseda, o kterém on vždycky mluvil tak vybraně, není postavený z ničeho jiného než ze sušených cihel z drnové hlíny.“

„To je přesné,“ přisvědčil Jurie Steyn. „Nebo třeba stavíte pergolu pro vinnou révu a přijde soused a povídá, propána, taková vratká pergola – na té se víno neudrží,“ pokračoval Jurie Steyn. „A vy na to, no ale to přece není na víno. Nejste přece takový trouba, řeknete, že jenom děláte treláž pro manželku. Chce na ní pěstovat jednu popínavou kytku s takovými těmi lehoučkými lístky, vysvětlíte mu.“

A váš soused povídá, že teda doufá, že to nejsou moc těžké listy, poněvadž tuhle treláž stačí jenom trochu zatížit a celá spadne. V tu chvíli už si připadáte jako hnědý brouk nosatec, co se plazí po jednom ze šlahounů toho vína, co jste se tam chystal zasadit. A je to zvláštní, ale modré květy kytek, které tam nakonec místo něj zasadíte, vám nikdy doopravdy nepřirostou k srdci.“

Je příznačné, podotkli jsme, že člověk občas narazí na stáj, která vypadá na obyčejnou transvaalskou farmu až příliš dobře, se všemi těmi čtverečky a trojúhelníčky vyrytými do omítky nade dveřmi. A s verandou, na které by – kdyby to ovšem nebyla stáj – klidně mohli

sedět lidi a pít kafe. A taky s pavoukovitými nitkami popínavek, které se elegantně, i když trochu nevhodně, ovíjejí kolem bytelného lešení s podpěrami natřenými dehtem. Vypadá to, jako by farmář postavil pergolu tak masivní proto, aby lehoučké bledé květy jen tak neodletěly. A to všechno kvůli radám souseda, který jednou stál na druhé straně plotu a byl dobrosrdečnost sama, ale oči měl přimhouřené. Skoro jako by nechtěl uvěřit tomu, co vidí. Jednou rukou se při tom zlehka opíral o pletivo, jako by chtěl každou chvíli přeskočit plot, vytrhnout vám z ruky to, čím jste se právě zabývali, a ukázat vám, jak se to má dělat. Druhou rukou si stínil čelo, aby lépe viděl. A mezi radami vlídně vrtěl hlavou.

Tohle pro nás všechny znamená plot, uzavřeli jsme. Pak se ozval mladý Vermaak, učitel.

Bylo to poprvé, kdy měl příležitost promluvit.

Podle jeho názoru, prohlásil, povede stavba plotu mezi Unií a protektorátem Bečuánsko k tomu, že teď spolu obě země budou mít vztahy vpravdě *sousedské*.

Přeložil Milan Orálek.

Herman Charles Bosman (1905–1951) – patří ke klasikům jihoafrické literatury. Ač původem Afrikánek, psal výhradně anglicky, a to básně, romány (např. *Jacaranda in the Night* z roku 1947), ale především povídky (viz např. soubor *Mafeking Road* z roku 1947), jež vykazují vliv O'Henryho, Breta Harta či E. A. Poa. Česky dosud vyšly pouze dvě z nich – „Pohřební hlína“ (*Procházka savanou*, Praha, Dharma Gaia 2003) a „Noc ve veldu“ (*Mamlambo – kouzelný had*, Praha, Lidové noviny 2003). Během roku 2011 by měl u nás vyjít překlad souboru *A Bekkersdal Marathon* (1971), z něhož byly vybrány přítomné prózy.